

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6(46/iunie 2024)

Romanul Zamfirei

Prof. univ. dr. Mircea POPA

Curajul și abnegația acestei femei în slujirea cauzei românești a atras atenția și altor creatori de povestiri istorice. O scriitoare română pasionată de astfel de subiecte a fost Lucia Borș-Bucuța, care s-a specializat în biografii romanțate și „reconstituiri” istorice. Foarte bună cunoscătoare de documente istorice, frecventatoare în același timp a scrierilor cu astfel de subiecte venite din zona literaturii maghiare, Lucia Borș-Bucuța a cunoscut în mod evident romanul maghiarului Halmagy cu acest subiect, fapt care a determinat-o să încerce o variantă românească a subiectului în chestiune. Povestirea romanțată a vieții domniței Zamfira va fi transpusă de ea în romanul intitulat *Zamfira, fiica lui Moise-Voievod (1526-1580)* și a fost publicat în 1971 la Editura Eminescu.

Evenimentele descrise acoperă într-o țesătură inextricabilă de fapte mai tot veacul al XVI-lea de istorie dinastică a tuturor celor trei țări românești, Țara Românească, principatul Ardealului și Moldova, aflate într-o strânsă legătură și interdependență unele de altele, prin acțiuni și năzuințe comune, prin controlul turcesc tot mai insistent manifestat asupra lor, prin legături economice, politice și cultural-ecclesiastice instituite din nevoi de cooperare și rezistență la opresiune. Veacul al XVI-lea e veacul unor rapide schimbări de domnie, veacul intrigilor boierești la Poartă și în țară, veacul comploturilor și alianțelor politice de tot felul, veacul ambițiilor reale sau deșarte a numeroșilor fii de domni, legitimi sau naturali, a pretențiilor la domnie venite de peste tot, veacul refugiilor curente în Transilvania, a partidelor boierești potrivnice, a domnilor maziliți sau a fiilor și fiicelor acestora în căutare de răzbunare, de revenire în patrie sau de resemnare și acceptare a hotărârilor destinului. Toate aceste situații generatoare de noi și bulversante întâmplări vor face obiect de studiu și de interogație din partea unei scriitoare experimentate și bune cititoare de zodii istorice.

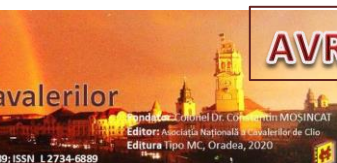
Romanul Luciei Borș-Bucuța se deschide în anul 1524, o dată cu ceremonialul instaurării în scaun a unui nou domn, Radu cel Nou. E momentul în care fiecare tabără boierească și domnească își face bilanțul șanselor, momentul în care se fac și se desfac noi alianțe politice și se trasează o linie de evoluție. La Constantinopol are loc nunta fiicei lui Radu de la Afumați, apoi moartea voievodului Vladislav. Mama domniței Zamfira, Anca, a fost căsătorită cu Moise Vodă, cel ce dobândește domnia în 1529. Vlad, fiul lui Vlăduț voievod, obține domnia în 1530, astfel că Moise Vodă își duce familia la Făgăraș și, în confruntarea de la Vișora, pe Olt, își pierde viața. Micuța Zamfira rămâne o pribeagă, chiar și după recăsătoria mamei sale, fiind dată în grija doamnei Ruxandra, văduva lui Radu de la Afumați, la Brașov, până când aceasta revine în țară ca doamnă a lui Radu Paisie.

Zamfira e căsătorită în 1541 cu Vlad, fiu de domnitor, și trăiește împreună cu aceasta la moșia de la Ștefănești până când, datorită intrigilor de la Constantinopol, unde soțul său încercase să capete domnia, voievodul Vlad e trimis în surghiun pe insula Rodos, dar nu mai ajunge acolo, fiind aruncat în mare de însoțitori. Ajungând domn Mircea Ciobanul, acesta îi pune gând rău, astfel că e nevoită să fugă cu cei apropiați în Ardeal, pe la Rucăr, ajungând să fie găzduită la Bran, apoi la Brașov și Făgăraș.

Cum fiica Zamfirei fusese dată de soție lui Pal Csaky, ea are deocamdată un loc de refugiu asigurat. Cunoaște astfel curtea reginei Isabella, văduva lui Ioan Sigismund, de la Alba Iulia, și prin grația ei obține să se așeze deocamdată cu familia în castelul de la Stremț, zidit aici sub Ion Corvin, în 1445. Aici Zamfira trăiește înconjurată de rude și de slujitorii credincioși din țară care o urmaseră în pribegie. Oferă azil și altor fugari munteni, ajunși aici de urgență de urgență Chiajnei și de mânia sângerosului Mircea Ciobanu.

Aria de observație a romanului se deschide acum mult, autoarea descriind cu lux de amănunte evenimente și întâmplări de la curtea reginei din Alba Iulia, unde se aflau la loc de cinste numeroși nobili poloni, datorită legăturilor dinastice cu regatul Poloniei, dar și trimiși ai Papei, precum călugărul Blandrata, iar mai apoi Antonio Possevino, numeroși dascăli și învățați.

Luăm act de religiile din Transilvania, de cultura și literatura încurajate aici, de viața de la curte, cu ospețele și petrecerile care se organizează periodic, de conversațiile și discuțiile purtate în legătură cu schimbările din Europa. Zamfira, care a fost crescută în bune colegii de la Brașov este în măsură să facă față tuturor exigențelor, căci putea să poarte conversații atât în limba latină, cât și în greacă și slavă, putându-se descurca totodată și în turcă, după anii petrecuți de ea la Constantinopol. Ea se arată familiarizată de asemenea cu probleme de filosofie, religie și literatură, dar mai ales cu cele de ordin religios, fiind interesată de apărarea și întărirea bisericii ortodoxe în Ardeal. Văzând starea deplorabilă

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

În care este ținută aici obștea românească, ea deschide o școală de țesut și lucru de mână la Stremț pentru soții iobagilor din împrejurimi, îl ajută pe vlădica român Cristofor în acțiunile sale de păstrare a religiei străbune și, în cele din urmă, cumpără un teren în vatra satului Silivașul de Jos, unde ridică o mănăstire, pe ruinele alteia mai vechi ridicate acolo de călugărul Macarie. Are grijă s-o înzestreze cu moșii și odoare, s-o zugrăvească și s-o împodobească, aducând aici mai mulți călugări în frunte cu starețul moldovean Eftimie, cronicar al lui Lăpușeanu Vodă, refugiat aici din motive de securitate. Mănăstirii ridicată aici îi dă un sens adânc național și creștin ortodox, gășind în acest act de mare curaj politic însuși scopul înalt național al vieții sale.

Multe din paginile romanului oglindesc foarte fidel viața de la curtea castelului său de la Stremț, apoi cea de la Vingart, unde ajunge prin căsătoria cu Istvan Kesseru, sau de pe domeniul Sprig, atunci când ajunge soția lui Stanislav Niesovsski. Fără să aspire la mari demnități și fără să se amestece în intrigile de la curte, domnița Zamfira știe să păstreze o cumpănă înțeleaptă între potrivnici, dedicându-se mai mult creșterii fiului său Mihai și administrării domeniilor avute în folosință. Tactul și iscusința ei sunt valorile ei cele mai de preț, pe care știe să le pună în lumină, căsătoriile efectuate aici fiind făcute mai mult din rațiuni de siguranță decât din motive sentimentale explicite. Prin aceste încuscrieri ea își va consolida mereu poziția avută în sânul societății nobilimii transilvănene, fiind respectată și prețuită atât de mici cât și de mari. O sigură dată destinul i-a fost potrivit: atunci când în urma morții reginei Isabella și a fiului ei Ioan Sigismund, principe al Transilvaniei ajunge Istvan Bathory, iar acesta visând să pună pe tronul Moldovei un acolit al său, o obligă oarecum să-l ia în căsătorie pe căpitanul Paul Marckassy, care se dovedește a fi un bătăran notoriu, care i-a transformat viața într-un coșmar. Nerespectându-și promisiunile față de principe, el ajunge să fie alungat din țară, căutându-și refugiul la turci, și ajungând în ultimă instanță, beg al cetății Lipova.

Frumoase pagini de descripție istorică ne oferă autoarea atunci când ne prezintă vizita Zamferei prin orașele transilvănene mai importante, Brașov, Sighișoara, Sibiu sau Cluj, insistându-se pe culoarea locală și pe date istorice extrase din documente. Reconstituirile acestea dau un oarecare farmec de intelectualitate paginilor, chiar și atunci când asistăm la o petrecere de la curte unde se dansează dansul românesc Romana și se recită poemul lui Balassa despre dezastrul militar de la Mohacs, care a dus la moartea regelui și la transformarea Ungariei în pașalâc. Calitățile sale de mamă crescând cu multă responsabilitate pe copiii celui de al doilea soț, boierul Udriște, și pe propriul său fiu Mihai sunt bine puse în evidență, ca și farmecul personal al unei doamne distinse și bine educate.

Romanul Luciei Borș-Bucuța este mult mai amplu, mai inspirat și mai bine scris decât cel al maghiarului Halmagy. De asemenea romanul dispune de o altă viziune epică, de o tramă epică foarte bogată, care strânge într-un singur ghem evenimentele din cele trei țări române și le asigură o vizibilă continuitate de viață românească extrem de vie și de bine zugrăvită. Prezența românească în viața socială tuturor țărilor române este extrem de dinamică și sugestivă, dacă avem în vedere curțile boierești de la Coeni, Filiași, Ștefănești, Bărcănești, din orașele de scaun Târgoviște și București, din castelele de la Stremț, Vingardt, Spring, viață în care se amestecă caleidoscopic figuri din lumea turcească, poloneză, transilvană etc. sugerează o bună raportare la instituții, obiceiuri și mentalități diverse într-un caleidoscop de imagini și de episoade de viață care asigură dinamism și culoare pânzei istorice create.

Trecerea Zamferei prin viața politică și religioasă a Transilvaniei a lăsat urme durabile. Lăcașul de cult ridicat de ea la Silivaș a reprezentat un centru de cultură religioasă românească în Transilvania, centru vizibil mai ales în perioada luptelor religioase din Transilvania, care a implicat mănăstirea într-o poemă de mare răsunset. Au venit apoi cele două reconstituiri istorice, una dinspre partea maghiară și cealaltă dinspre partea română care a dat acestui episod de istorie o dimensiune de adevărată „saga” transilvăneană, ridicată la rang de moștenire istorică de mare clasă, ilustrativă pentru amestecul de vițe boierești la nivel pan-romănesc, de într-ajutorare, năzuință și idealitate comună.